

УДК 78.03:[784.1]

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-22>**Ірина ЦЮРЯК,***orcid.org/0000-0003-4369-9360*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *tsyurya050@gmail.com***Анна ЧЕРНИШОВА,***orcid.org/0000-0003-4285-0022*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *_anka_910@ukr.net*

ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО – ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

У статті розглядається питання хорового мистецтва в умовах сьогодення. Увагу зосереджено на сучасних формах демонстрації хорового виконавства в Україні початку XXI століття. Матеріалами для публікації послужив огляд наукової та популярної літератури з питань становлення, розвитку та значущості хорового співу, зокрема. Проаналізовано різноманітні аспекти щодо презентації хорового виконавства на сучасному етапі, а саме: музикознавчий, соціологічний, культурологічний, історичний; для повноти розкриття теми було використано матеріали з інтернет-ресурсів. Підкреслено, що певна кількість співаків повинна підпорядкувати індивідуальне розуміння твору спільній ідеї, отож реально артистом-виконавцем стає диригент, адже він здійснює керування колективом і забезпечує єдність виконання. Зазначено: робота з колективом виконавців спирається на багатотіковий досвід у царині хорової творчості, адже професійне хорове мистецтво відоме за часі Стародавньої Греції і здавна було невід'ємною частиною життя людей. Методологічною основою став комплексний підхід до застосування культурологічних, естетичних, історичних принципів дослідження сучасного музичного мистецтва. Методами виступили: аналіз літератури та електронних ресурсів з обраної тематики, спостереження, метод узагальнення й осмислення фактологічного опрацьованого матеріалу. У статті представлено приклади художньо-жанрових інновацій хорового виконавства України XXI століття на прикладі академічної хорової капели «Орея» міста Житомира. Результати довели, що культура та мистецтво сьогодення втілюють змістовну функцію щодо здійснення соціокультурних стратегій України; допомагають згенерувати позитивний імідж і престиж нашої держави й народу, служать підґрунтям налагодження міжкультурних контактувань тощо. Сформульовані висновки засвідчили – українське хорове виконавство XXI століття впевнено презентує різноманітність художньо-стильових систем, інтонаційно-жанрових форм та специфіки музичного мовлення, що, в свою чергу, є дієвим чинником розвитку та збагачення національної культури на сучасному етапі.

Ключові слова: національна культура, хорове мистецтво, диригент хору, форми демонстрації музичного репертуару, художньо-жанрові інновації, хорова капела «Орея».

Iryna TSIURIAK,*orcid.org/0000-0003-4369-9360*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Art Education

Zhytomyr Ivan Franko State University

(Zhytomyr, Ukraine) *tsyurya050@gmail.com***Anna CHERNYSHOVA,***orcid.org/0000-0003-4285-0022*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Art Education

Zhytomyr Ivan Franko State University

(Zhytomyr, Ukraine) *_anka_910@ukr.net*

CHORAL ART – MODERN CHALLENGES

The article examines the issue of choral art in today's conditions. Attention is focused on modern forms of demonstration of choral performance in Ukraine at the beginning of the 21st century. The materials for the publication served as a

review of scientific and popular literature on the formation, development and significance of choral singing, in particular. Various aspects of the presentation of choral performance at the modern stage were analyzed, namely: musicological, sociological, cultural, historical; materials from Internet resources were used for the complete disclosure of the topic. It is emphasized that a certain number of singers must subordinate their individual understanding of the piece to a common idea, so the conductor actually becomes an artist-performer, because he manages the team and ensures the unity of the performance. It is noted: work with a group of performers is based on centuries-old experience in the field of choral creativity, because professional choral art is known since the time of Ancient Greece and has long been an integral part of people's lives. The methodological basis was a comprehensive approach to the application of cultural, aesthetic, and historical principles of the study of modern musical art. The following methods were used: analysis of literature and electronic resources on the chosen topic, observation, method of generalization and comprehension of the factual processed material. The article presents examples of artistic and genre innovations of Ukrainian choral performance of the 21st century on the example of the academic choir chapel «Oreya» in the city of Zhytomyr. The results proved that today's culture and art embody a meaningful function in the implementation of socio-cultural strategies of Ukraine; help generate a positive image and prestige of our state and people, serve as a basis for establishing intercultural contacts, etc. The formulated conclusions proved that the Ukrainian choral performance of the 21st century confidently presents a variety of artistic and stylistic systems, intonation and genre forms and the specifics of musical communication, which, in turn, is an effective factor in the development and enrichment of national culture at the current stage.

Key words: national culture, choral art, choir conductor, forms of musical repertoire demonstration, artistic and genre innovations, choir chapel «Oreya».

Постановка проблеми. Хорове мистецтво на сьогодні привертає увагу сміливим вираженням симбіозу художньо-стильових систем, різноманітних інтонаційно-жанрових форм, прийомів та особливостей музичної подачі. Хорове виконавство – це виклик, який вимагає відданості, проте ця справа дуже корисна, а кожен колектив виконавців потребує керівника, який би надихав, навчав і керував ним, людина, який притаманні всілякі сучасні музичні, соціальні та адміністративні навички (Цюряк, 2024: 6).

Розвиток академічного хорового виконавства в Україні на межі століть описує у своїй публікації І. Бермес. Вона зазначає, що «... українське хорове мистецтво було і залишається сьогодні вельми важливою творчо-виконавською цариною української культури, котра у своїх витоках була виключно інтонаційно-пісенною» (Бермес, 2022: 67). Науковець підкреслює: «... сьогодні в умовах інтеграції України в європейський культурний простір особливо актуальним є збереження високого рівня хорового мистецтва – «візитівки» держави» (Бермес, 2022: 67).

Вважаємо зазначену тему досить актуальною, адже статичний виступ хорового колективу вже мало кого цікавить. У сучасному світі люди будуть з невідомим захопленням споглядати за дійством, тобто, за «шоу», яке буде відбуватися на сцені. А отже, відтепер у хоровому виконавстві має бути присутня як хореографія, сценографія, так і аудіовізуальні ефекти та театралізація, що значно підсилять інтерес до сприйняття хорового співу.

Аналіз досліджень. Культура і мистецтво сьогодення втілюють вагомую функцію щодо здійснення політичних, економічних та соціокультурних стратегій багатьох країн. Вони допомагають

згенерувати позитивний імідж та престиж держав і народів, є підґрунтям налагодження колосальних міжкультурних контактувань. Таку думку ми знаходимо у наукових та творчих доробках українських і зарубіжних вчених та практиків (І. Бермес, О. Бучковська, В. Вовкун, І. Гамкало, А. Гурченко, О. Дондик, Т. Зінська, О. Копієвська, Ф. Котлер, Н. Пейн та ін.). Серед науковців, які займалися дослідженням різних сторін розвитку хорового мистецтва, провідне місце займають С. Бень, Т. Гнатів, С. Грица, Н. Герасимова-Персидська, О. Дем'янчук, М. Загайкевич, Б. Кіндратюк, В. Павлінчук, Л. Пархоменко, В. Рожко, Б. Фільц, О. Цалай-Якименко, О. Цвігун, І. Цюряк, О. Шреєр-Ткаченко, П. Шеманський, Ю. Ясіновський та ін.

Ми погоджуємося з думкою науковців, що зацікавлення й вивчення вказаного напрямку музичного мистецтва є необхідним для подолання перш за все сформованого трафарету у пізнанні стилю та подальшого забезпечення виходу на широкі узагальнення й сприйняття. Сьогодні важливо усвідомити, що хорове виконавство не просто виконує якусь загальну, припустимо, просвітницьку функцію, а має низку локальних, але життєво необхідних функцій, таких, як: репродуктивна, що має реалізувати потребу повторювати все створене співочо-хоровою культурою в минулому; реадaptивна, що актуалізує для того чи іншого середовища, часу або випадку певний бік художнього досвіду цієї культури; адаптивна, що формує пристосованість засобів хорового виконавства та ін. Зазначена класифікація функцій, на нашу думку, допоможе на практиці зорієнтуватися у питаннях репертуарної політики, у справі підвищення майстерності. Мистецтво конструювати й

оптимізувати розвиток колективного співу в нашій країні є новим, але надзвичайно важливим розділом. У сучасних умовах позиції співочого мистецтва помітно зміцнюються. Стверджується його творчий, художньо-естетичний авторитет, підвищується виконавська майстерність, активізується процес пошуку нових форм і засобів вираження.

Мета статті – розглянути сучасні форми демонстрації хорового виконавства в Україні початку XXI століття на прикладі академічної хорової капели «Орея» міста Житомира.

Виклад основного матеріалу. Нами з'ясовано, що сучасне хорове виконавство потребує нових інноваційних досягнень, різноманітних і багатовекторних. Це виявляється у відродженні традицій народних святкувань, масових дійств, розповсюдженні нових мистецьких технологій. Яскраві видовища простежується як в академічному, так і в народному музичному виконавстві. Хоровий концерт перетворюється на театральну-хорову виставу, народжуються нові сценічні музично-драматичні форми (Апалькова, 2020).

Розвиток естрадної музики, яка користується великою популярністю серед населення, пов'язаний з використанням різноманітних стильових елементів культури: народних, етнічних, фольклорних. Новаторські прагнення і відхід від старих способів висловлювання стали стимулом до пошуку і апробації радикально нових форм презентації хорового виконавства. Ми поділяємо думку О. Батовської щодо хорової виконавської практики сьогодення. Дослідниця її окреслює наступним чином: «... така новаторська площина, яка характеризується суміщенням модусів різноманітних жанрів: театралізованого, що проявляється у застосуванні авторських прийомів (міміка, тупання ногами, клацання пальцями, хлопання руками, рухи усього хору чи групи, вільне розташування хору, імпровізаційність); перформансу, що об'єднує можливості образотворчого і театального мистецтва (інореальність, тактильність, символічна атрибутика, епатажність, наявність автора-персонажа тощо); кіномистецтва, коли у виконавську версію твору вводять елементи мультимедіа, світло, слайд, відео, рухи тіла, як частка виконавської дії, використання простору як сцени, так і залу); інструментального, наслідком чого є нетрадиційне використання широкої палітри колористично-звукових фарб і артикуляційно-звукових прийомів (Батовська, 2019).

Академічна хорова капела «Орея» Житомирської обласної філармонії імені С. Ріхтера під керівництвом Олександра Вацека демонструє саме театральну-хорове дійство. Це – група

артистів, яка звучить як один Голос. Репертуар колективу дуже багатий та різноманітний: фольклорно-пісенний доробок в аранжуванні самого керівника, що нагадує народно-побутовий спектакль на сучасний лад, де хор є головною дійовою особою; хіти рок-поп-музики у супроводі інструментів перкусійної групи, наприклад, кахону, на якому майстерно видобуває ритм артист капели О. Євтушок (Відео: 11, 12).

Творчим кредо капели «Орея» можна назвати новизну, цікавий пошук матеріалу, експеримент. В репертуарі багато різних за жанром та стилістикою творів з елементами декламації, театралізації, танцю тощо. Даний феномен дозволяє не лише значно розширювати аудиторію хорового виконавства, але й виховувати артистів нової форми, здатних створювати нові музично-сценічні шедеври вокально-хорового мистецтва.

Слід зазначити, що у XXI столітті відбувається планомірна зміна тих вимог, що висувуються перед виконавськими колективами. Репертуар академічних та народних хорів поповнюється новими сучасними іменами композиторів які потребують неординарного підходу до інтерпретацій хорових партитур. І наразі слід зупинитися на вкрай важливому питанні – функції сучасного диригента в організації хорової справи, матеріал для цього нами взято з інтерв'ю О. Вацека (Популяризація, 2011).

Відомо, що диригуванням називають дію, яка полягає в керуванні творчими музичними колективами, в процесі репетицій з хором твору та вже безпосередньо самого його представлення перед глядачами. О. Вацек стверджує, що управління хоровим колективом є вкрай складним та досить вагомим видом музичного виконавства. Адже диригент постає перед хором як єдина об'єднуюча сила, яка єднає велику кількість виконавців в суцільне дійство саме за допомогою відповідної системи жестів рук. Однак лише знань жестикуляції в сучасному світі є замало для хорошого та професійного спеціаліста з цієї справи. Диригент повинен бути обізнаним в історії музики, знаннями з музичної літератури, розуміти та застосовувати методику роботи з хором та оркестром. Важливим також є наявність відмінного слуху, добре розвиненої пам'яті, відчуття стилю, ритму, драматургії твору. Найкращим є той диригент, який має власну концепцію, певну добре пророблену стратегію з хором, унікальне й самобутнє розуміння твору й креативну його подачу (Популяризація, 2011).

З інтерв'ю О. Вацека – художнього керівника та диригента вище вказаного колективу «Орея», нам вдалося розкрити питання особливості його

диригентської творчості, своєрідних способів інтерпретації та презентації хорового репертуару званого колективу. Зокрема, ідея інсценізації хорового твору виникає завдяки прагненню диригента відповідати вимогам часу, тому роздуми, як зробити хоровий спів цікавішим для глядача, породили один з найперших хорових театрів на Україні. Принцип, за яким диригент підбирає хоровий репертуар, є дуже важливим. Митець підходить до цього питання із великою відповідальністю – зосереджується, сидить, думає, слухає багато сотень творів, грає ноти та обирає ті твори, які найбільше припали до душі, заохочує колектив власним показом (співом чи грою на інструменті), щоб зацікавити у розучуванні твору. І вже далі на подальшому етапі репетицій в нього виникає художнє бачення та з'являється бажання особливого способу презентації того чи іншого хорового твору. У репертуарі хору «Орея» творів з інсценізацією є дуже багато, що навіть важко буде їх усіх пригадати та перерахувати. Диригент з великою радістю розповідає про такі твори, як «Гори мої» В. Зубицького, «Купальська» Р. Маліновського та «Саул» – музичну розповідь про апостола Павла, композицію шведського твору. Інсценізувати твори О. Вацeku допомагає Н. Тимошкіна – головний режисер Житомирського обласного музично-драматичного театру імені Івана Кочерги, заслужений діяч мистецтв України. У їх творчому тандемі народжуються справжні шедеври хорового виконавства, зокрема, вище згаданий «Саул», що стають призерами чисельних міжнародних та національних відзнак.

Слід зауважити, що питання інсценізації, хореографії та інших способів вокально-хорової презентації на сучасному етапі розвитку музичної культури стрімко набирає обертів і саме хорове виконавство вимагає інноваційних рішень та підходів. Вже глядачам стає не цікаво дивитися на звичайну стійку артистів хору, їм хочеться якогось шоу: виникають новаторські прагнення та відхід від сталої форми представлення хорової музики. Нині існує інноваційна площина, яка поєднує між собою різні мистецькі жанри: театральний, мистецтво перформансу, кіномистецтва та інструментальний.

Не менш важливе місце в вокально-хоровій презентації хору займає інсценізація. Вона виступає певним ігровим моментом, іронією в дії та наявністю сценарію. Чітко прописаний текст дає можливість артистам хору краще розуміти план їхніх дій та досягнути сенс сюжетної лінії й того, що від них вимагає диригент. Інсценізацією називається точне й послідовно відтворення авторського літературного твору, а у випадку хору – відтворення

задуму режисера-постановника, який допомагає диригенту втілити його бачення того чи іншого музичного твору в реальність. У процесі інсценізації обов'язково використовують допоміжні матеріали: декорації, костюми, маски та інші атрибути.

Театралізація та інсценізація пов'язані між собою, адже обидві являють певну переробку та інтерпретацію твору. Вагому роль тут відіграє автор ідеї, бо від його бачення даної картини й залежить кінцевий результат. І як приклад: хорова капела «Орея» взимку 2014 року презентувала оновлену концертну програму. Родзинкою вечора стали пісні, виконані разом з народною артисткою України Ніною Матвієнко. Загалом, під час виступу прозвучало близько тридцяти пісень, половина з них були виконані «Ореєю» вперше і вперше на великій сцені «Орея» і Ніна Матвієнко заспівали дуетом (Відео: 13).

Слід зауважити, що особливої значущості для новітньої презентації хору займає хореографія. Так як мистецтво танцю тісно пов'язане з музикою, отже й сама музика буде не такою яскраво вираженою для споглядання без використання елементів танцю. Балетмейстер виступає тією людиною, яка допомагає артистам розучувати танець з професійного боку. У свою чергу музика повинна відповідати ідейному задуму постановника і допомагати, налаштовувати його в розкритті образу. Прослуховуючи певну хорову композицію, в уяві балетмейстера має виникати спершу музичний, а потім й бачення хореографічного образу. Завдяки такому поєднанню хорової презентації буде відбуватися якнайкращим образом. Глядачі в залі будуть із величезним захопленням споглядати за таким незвичним для них дійством (Цюряк, 2024).

Не менш важливий відтінок сьогодення: питання інтернет-технологій як засобу пошуку нової аудиторії. У зв'язку з карантинною ситуацією в Україні через пандемію коронавірусу COVID-19 та спричиненою агресією з боку росії і введенням в нашій країні військового стану змінився режим міжособистісного спілкування. Сама взаємодія між людьми та їхня щоденна активність, яка була в соціумі, різко зменшилася. Через таку вимушену самоізоляцію люди стали більше часу проводити вдома та постійно сидіти в усіляких електронних гаджетах, адже за новітніми технологіями і робота, і навчання стали здійснюватися через мережу Інтернет. Саме це й спровокувало тотальний перегляд фільмів, вистав, концертів онлайн, адже вище згадані умови були досить жорсткими і не всі могли відвідувати свої улюблені місця відпочинку та натхнення (виставки, музеї, кіно, театри, філармонії та концерти). Відбу-

лося масове закриття усіх можливих установ культури та закладів освітнього процесу.

Натомість дана ситуація спровокувала пошук нових способів взаємозв'язку, розвиток форм комунікації виробників та споживачів культурних послуг через Інтернет. Зрозуміло, що й раніше існувала можливість дистанційного спілкування та користування Інтернет-ресурсами, однак цьому не надавалося таке велике значення. Перебування в карантинних умовах різко позначилося на усіх представниках культури. Безліч талановитих митців втратили можливість нормально заробляти, а деякі з них і роботу взагалі, адже усі концерти відмінялися. Через це артисти вирішили запровадити домашні онлайн-концерти, вести прямі ефіри на своїх сторінках в соціальних мережах, частіше приділяти увагу своїм слухачам, через що їхня аудиторія стала значно рости, бо всі свої ресурси діячі культури вкладали вже в онлайн життя. Завдяки даній ситуації, яка відбувається в нашій країні, стали дещо змінюватися форми подавання певної культурної чи то освітньої інформації людям. Більшість театрів, національних опер та філармоній по всьому світу стали розміщувати свої програми й виступи на YouTube-каналах, здійснивши це у повністю вільному, тобто безкоштовному доступі для усіх глядачів. Тим самим, діячі культури за будь-яких обставин не хочуть втратити своїх відданих прихильників, щирих шанувальників та роками набуту аудиторію.

Не відстають від часу й постійно радують нас неймовірні Житомирський музично-драматичний театр імені Івана Кочерги та Житомирська обласна філармонія імені Святослава Ріхтера: з впровадженням військового стану в країні вони ще більше стали публікувати дописи своїх вистав та концертних номерів на просторах Інтернету. Тому, у кожного з любителів прекрасного з'явилася просто чудова можливість нескінченно переглядати виступи своїх улюблених артистів. Проте, на жаль, усе це аж ніяк не замінить живого обміну емоціями, щирими переживаннями тут і зараз, адже артистам так важливо мати контакт з глядачами та відчувати зворотний зв'язок, бачити справжню захопленість їхнім творінням та чути бурхливий шквал оплесків. Тут постає значущість питання організації хорового співу онлайн, а вокально-хорове мистецтво нині презентує нові форми та засоби виразності, смислові відтінки, поєднання технік виконання з технічними можливостями мультимедійних ресурсів тощо, якими вправно й креативно користується колектив капели «Орея».

Оглядовий аналіз діяльності сучасного й успішного колективу «Орея» довів наявність та різноманітність надзвичайно цікавих творчих прийомів.

Зокрема, ми звертаємо увагу на наступні виконавські стратегії та підходи капели: зацікавленість до взаємодії різноманітних етнічних, персональних, історичних композиторських та виконавських стилів; відмова від «чистоти» традиційних напрямків та вокально-хорових стилів і залучення різноманітних прийомів побутового звуковидобування як епатаж; підкреслення жанрових модальностей, які дозволяють диригенту виступати активним співавтором у творенні художнього тексту твору в залежності від виконавської редакції, умов виконання, складу виконавців тощо; презентація записаного та електронно обробленого нашарування голосів як виду нової творчості, що руйнує самі витoki та сутність хорового виконавства; взаємодія хорового, театрального, хореографічного, кінемаграфічного і візуального видів мистецтва (єднання хорового чи інструментально-хорового твору з відеоінсталяцією, роботою світлорежисерів тощо, а також з мас-медіа: створення відеокліпів, участь у рекламі та ін.); застосування комп'ютерних програм та їх «диригентів» – співпрацю диригентів-хормейстерів зі звукорежисерами як нову альтернативну реальність творення і буття хорових творів; використання веб-сайтів та інтернет-простору як нових концертних платформ з доступом 24/7.

Наголошуємо, що синтез-вимоги презентації сучасного хорового виконавства потребують окремої оснащеності як диригента (режисера), так і хористів; як лідерів, так і виконавців. тому тріаду композитор – виконавець – слухач пропонується розширити: автори (поет + композитор) – постановочна група (диригент, режисер, хореограф, сценограф і т. д.) – виконавці (диригент, хористи, солісти, світлорежисер, звукорежисер) – слухачі (Бондар, 2019).

Висновки. У розвитку культури ХХ – початку ХХІ століття хорове виконавство посідає особливе місце, а в українській музичній культурі останніх десятиріч помітним є момент самоутвердження, прагнення повноправно, без комплексів інтегруватися з передовими стилістичними шуканнями сучасної європейської та світової музики. Успіхи українських музикантів на міжнародних музичних конкурсах, фестивалях, мистецтвознавчих симпозиумах підтверджують авторитет наших композиторських, виконавських і музикознавчих шкіл, а водночас і думку про те, що одним із реальних шляхів інтеграції України до Європи є шлях творення мистецьких вартостей, на якому наша країна має як вагомі здобутки, так і необмежені творчі перспективи. На нашу думку, подальшого розгляду заслуговує питання цілеспрямованого виховання диригентського артистизму у здобувачів мистецьких спеціальностей різних рівнів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апалькова І. О. Довідник хормейстера. Канів : Склянка Часу/Zeitglas, 2020. 94 с.
2. Батовська О. М. Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella як системний музично–виконавський феномен : дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 / Одеса, 2019. 519 с.
3. Бермес І. Українське хорове мистецтво як об'єкт наукових зацікавлень. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 48. Том 1. 2022. С. 66–72.
4. Бондар Є.М. Художньо–стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 388 с.
5. Кириленко Я.О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун–т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
6. Мартинюк А. Українська диригентсько–хорова школа сучасності : джерелознавчі студії. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2020. № 1 (68). С. 161–164.
7. Михайлець В.В. Питання вокального виховання в умовах сучасного хорового мистецтва. *Аспекти історичного музикознавства*. Вип.18. X : ХНУМ, 2019. С. 141–154.
8. Популяризація українського хорового мистецтва : URL : <http://knpu.gov.ua/content/популяризація-українського-хорового-мистецтва> (дата звернення 07.04.2024).
9. Сучасний культурно–мистецький простір : креативні та інформаційно–комунікативні трансформації : матер. Всеукр. наук.–практ. конф., 21–22 червня 2022 р. / Київ : НАКККіМ, 2022. 195 с.
10. Цюряк, І.О., Борисенко, Н.С., Грушак, І.В. Хорове виконавство: навчальний посібник. Житомир: Вид–во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. 120 с.
11. Стефанія, із репертуару гурту KALUSH. Академічна хорова капела «Орея». URL: https://www.youtube.com/watch?v=K_5GFE0SMKA (дата звернення 14.04.2024).
12. Хлопці–риболовці, академічна хорова капела «Орея». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xtJfL0j3Pg> (дата звернення 14.04.2024).
13. ЖОДТРК. Концерт. Хорова капела «Орея» і Ніна Матвієнко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3mc_M40CJoM (дата звернення 14.04.2024).

REFERENCES

1. Apalkova I. O. (2020) Dovidnyk khormeistera. [Choirmaster's Handbook] Kaniv : Sklianka Chasu/Zeitglas. 94. [in Ukrainian].
2. Batovska O. M. (2019) Suchasne akademichne khorove mystetstvo a cappella yak systemnyi muzychno–vykonavskiy fenomen : dys. ... doktora mystetstvovnavstva: 17.00.03. [Modern academic choral art a cappella as a systemic musical and performing phenomenon: diss. ... doctor of art studies: 17.00.03] Odesa. 519. [in Ukrainian].
3. Bermes I. (2022) Ukrainske khorove mystetstvo yak ob'iekt naukovykh zatsikavlen. [Ukrainian choral art as an object of scientific interest]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. – Current issues of humanitarian sciences. Vyp. 48. Tom 1. 66-72. [in Ukrainian].
4. Bondar Ye. M. (2019) Khudozhno–stylovyi syntezyak fenomen suchasnoi khorovoi tvorchosti : monohrafiia. [Artistic and stylistic synthesis as a phenomenon of modern choral work: monograph] Odesa : Astroprynt. 388. [in Ukrainian].
5. Kyrylenko Ya.O. (2020) Teoretychni ta praktychni zasady dyryhentskoi pidhotovky: navch. posib. [Theoretical and practical principles of conducting training: teaching. manual] K. : Kyiv. un–t im. B. Hrinchenka. 108. [in Ukrainian].
6. Martyniuk A. (2020) Ukrainska dyryhentsko–khorova shkola suchasnosti : dzhereloznavchi studii. [Ukrainian conducting and choral school of modernity: source studies]. Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky. – Scientific Bulletin of the MNU named after V.O. Sukhomlynskyi. Pedagogical sciences. № 1 (68). 161–164. [in Ukrainian].
7. Mykhailets V.V. (2019) Pytannia vokalnoho vykhovannia v umovakh suchasnoho khorovoho mystetstva. [The issue of vocal education in the conditions of modern choral art]. Aspekty istorychnoho muzykoznavstva. – Aspects of historical musicology. Vyp.18. Kh : KhNUM. 141–154. [in Ukrainian].
8. Populyaryzatsiia ukrainskoho khorovoho mystetstva : [Popularization of Ukrainian choral art: website] (2011). URL : <http://knpu.gov.ua/content/populyaryzatsiia-ukrainskoho-khorovoho-mystetstva> (data zvernennia 07.04.2024). [in Ukrainian].
9. Suchasnyi kulturno–mystetskyi prostir : kreatyvni ta informatsiino–komunikatyvni transformatsii : mater. Vseukr. nauk.–prakt. konf., 21–22 chervnia 2022 r. [Modern cultural and artistic space: creative and informational and communicative transformations: mater. All-Ukrainian science and practice conference, June 21–22, 2022.] (2022) / Kyiv : NAKKKiM. 195. [in Ukrainian].
10. Tsiuriak, I.O., Borysenko, N.S., Hrushak, I.V. (2024) Khorove vykonavstvo : navchalnyi posibnyk. [Choral performance: study guide] Zhytomyr Vyd–vo ZhDU imeni Ivana Franka. 120. [in Ukrainian].
11. Stefaniia, iz repertuaru hurtu KALUSH. Akademichna khorova kapela «Oreia». [Stefania, from the repertoire of the KALUSH band. Academic Choir Chapel “Oreya”] (2023). URL: https://www.youtube.com/watch?v=K_5GFE0SMKA (data zvernennia 14.04.2024). [in Ukrainian].
12. KhlOPTsi–rybolovtsi, akademichna khorova kapela «Oreia». [Boys-fishermen, Academic Choir Chapel “Oreya”] (2023). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xtJfL0j3Pg> (data zvernennia 14.04.2024). [in Ukrainian].
13. ZhODTRK. Kontsert. Khorova kapela «Oreia» i Nina Matviienko. [ZHODTRK. Concert. Choir chapel “Oreya” and Nina Matvienko] (2014). URL: https://www.youtube.com/watch?v=3mc_M40CJoM (data zvernennia 14.04.2024). [in Ukrainian].